

מבט אישי

מיהו לוחם?

מבחינת תפיסת הלחימה ומהבחינה הערכית נראה כי התואר "לוחם" צריך להיות שמור למי שנלחם ופוגע באויב ובוחר לסכן את חייו בקו המגע

נמצא במרחב המגע ולא בסיכון חיים מיידי ומוגבר, יוגדר "לוחם".⁶

הוויכוח בסוגיה מיהו לוחם אינו ייחודי לצה"ל. דוגמה לכך ניתן לראות בוויכוח שהתעורר בארה"ב בעקבות ההחלטה להעניק ציון לשבח ברמה גבוהה (יחסית לציונים לשבח שניתנים לחיילים בשדה הקרב) לאנשי המרחב הקיברנטי ולמפעילי כטב"מים, שחלקם יושבים בארה"ב גופה,⁷ ובעקבות ביטולה של אותה ההחלטה.⁸

הגדרה מעודכנת ל"מיהו לוחם"

ההגדרה שנקבעה בעבר שלפיה לוחם הוא "חייל שמפעיל מערכת אמל"ח" מחטיאה את שלושת המאפיינים החשובים של הלוחם שהוצגו לעיל. לכן מן הראוי לעדכן

בעקבות הופעתן של מערכות נשק ואמל"ח חדשות והתרחבות שדה הקרב אל העורף האזרחי והצבאי של ישראל, יש הגורסים שההגדרה מיהו לוחם כבר אינה זו הקלאסית - מי שניצב ישירות מול האויב

נהיים מדויקים יותר ויותר. בהקשר הזה יש שיטענו שכל מדינת ישראל היא שדה קרב, וכל מי שנמצא בה הוא בסיכון חיים כזה או אחר. מכאן, כביכול, שקשה לקבוע את הגבול בין לוחם לבין מפעיל אמל"ח (בעיקר אמל"ח תוקף) הנמצא בעורף.

ניתן בהקשר הזה להידרדר לאבסורד מרחיק לכת שבו חייל, העושה מלאכה חשובה ומורכבת טכנולוגית ומסב נזק לאויב, אך לא

מבוא

בעקבות הופעתן של מערכות נשק ואמל"ח חדשות והתרחבות שדה הקרב אל העורף האזרחי והצבאי של ישראל, יש הגורסים שההגדרה מיהו לוחם כבר אינה זו הקלאסית - מי שניצב ישירות מול האויב¹ - אלא יש גם אחרים הזכאים להיקרא "לוחמים".

אך לדעתי, למרות השינויים בחימוש ולמרות התרחבותו של שדה הקרב ההגדרה מיהו לוחם בצה"ל עדיין צריכה להיקבע על פי שלושה מאפיינים עיקריים:

1. האם החייל שבו מדובר פוגע באויב באופן ישיר או באופן עקיף?
2. עד כמה הוא מסכן את חייו?
3. האם הוא נמצא בקו המגע עם האויב בעת קרב?

עם זאת, ההחלטה הסופית מהם מאפייני הלוחם ומי נכלל בקטגוריה הזאת היא בידי מפקדי צה"ל.²

השפעות האמל"ח החדש והתרחבות שדה הקרב על הגדרת הלוחם

אנו צופים בשנים האחרונות ואף בעשורים האחרונים בהופעתן של מערכות נשק ואמל"ח חדשות - מערכות שלהן מפעילים שעוברים הכשרה ייעודית. דוגמאות לכך: גורמים שפועלים במרחב הקיברנטי (סייבר), מפעילי מערכות ההגנה האווירית האסטרטגית נגד טילים,³ מפעילי כלי הטיס הבלתי מאוישים (כטב"מים),⁴ חיילי פיקוד העורף העוסקים בחילוץ ובהצלה⁵ ועוד.

במקביל יש הטוענים כי שדה הקרב התרחב בגלל האיום על העורף האזרחי והצבאי של ישראל. לא זו בלבד ששטח המדינה קטן מאוד, אלא הטיילים שמאיימים על עורפה

לוחמי צה"ל באימונים | לוחם הוא חייל שמאומן לפעול במרחב מבצעי המגע כדי לפגוע באויב - בין אם באופן ישיר ובין אם במסגרת צוות - בעזרת אמצעי לחימה ובסיכון עצמי רב (צילום: "ביבשה")

לא תתקיים הלחימה. יתר על כן, הם מסכנים את חייהם בהימצאם במקום שבו נהרגים.²⁰ חלוקת החיילים לארבע קטגוריות²¹ (ראו טבלה) נעשתה בהתאם לאופי הפעילות של החייל במלחמה: לוחם, חייל קרבי, מפעיל אמל"ח קרבי וחייל עורפי. ההשתייכות לכל אחת מהקטגוריות האלה נקבעת על פי השילוב של שלושה מאפיינים עיקריים: פגיעה באויב באופן ישיר או סיוע לפגיעה בו באופן עקיף; סיכון חיים; הימצאות במרחב מבצעי המגע (קו המגע) בקרב. לוחם הוא חייל שמאומן לפעול במרחב מבצעי המגע כדי לפגוע באויב - בין אם באופן ישיר ובין אם במסגרת צוות - בעזרת אמצעי לחימה ובסיכון עצמי רב.²² חייל קרבי מאומן לפעול במרחב מבצעי המגע ומסכן את חייו, אך משתייך למערך הסיוע המנהלתי ביחידות הלוחמות.²³ מפעיל אמצעי לחימה התקפי הוא חייל שאינו פועל במרחב מבצעי המגע ומאומן להפעיל אמצעי לחימה שתכליתו לפגוע באויב. חייל עורפי משתייך ליחידה שאינה מיועדת לפעול במרחב מבצעי המגע. למרות זאת, לעיתים, ולפרק זמן קצוב, הוא נדרש לפעול בקו המגע - דבר הכרוך בנטילת סיכון לחייו.

סיכום

לוחם הוא מי שנלחם ופוגע באויב ובוחר לסכן את חייו בקו המגע. יש לשמור את ההגדרה הזאת במסגרת ההסדרה התפיסתית של שדה הקרב ובמסגרת האתוס הערכי של צה"ל שהוא צבא לוחם. ההגדרות האחרות נקבעות על פי השילוב של שלושה רכיבים: פגיעה באויב באופן ישיר או מתן סיוע עקיף לפגיעה בו, סיכון חיים, הימצאות במרחב מבצעי המגע (קו המגע) בקרב.

הוויכוח מיהם החיילים שזכאים לשאת את התואר לוחמים - במיוחד מבין מי שממלאים תפקידי לחימה - אינו מסתיים כאן, והוא צפוי להימשך בהתאם לשינויים במאפייני הלחימה ובנקודת המבט של החברה ושל צה"ל.

אתוס הלוחם אומנם מתייחס לחייל שבחר לפעול במרחב מבצעי המגע בסיכון עצמי רב כדי לפגוע באויב ולנצחו, אבל הוא מעצב את האתוס הלאומי הכללי של צה"ל ושל ישראל. אני מקווה שהמאמר הזה מסייע לדיון בסוגיה הזאת.²⁴

רשימת ההערות מתפרסמת באתר מערכות

סא"ל (מיל') בעז זלמנוביץ
לשעבר רע"ן ת"ל בסיסי במחלקת ת"ל
ומפקדות בחטיבת תורה והדרכה של אנף
המבצעים

הלחימה של צה"ל כיום היא מול אויב הפועל בטכניקות של טרור ושל גרילה בתוך מרחבים בנויים ומאוכלסים בצפיפות. גם בעתיד יהיו שדות הקרבות העיקריים בתוך המרחבים העירוניים המורכבים

בזרועות השונות.

הרג האויב גם הוא אינו עניין פשוט, שכן איננו מחונכים (וטוב שכך) להרוג. לכן יש חשיבות גם להתחייבות של החייל להרוג.¹⁴ ימי מלחמה מלמדים כי האדם הוא המרכז בלחימה, ובלי כוח הרצון לא ניתן להילחם, דהיינו לא ניתן לאסור מלחמה על אויב, לגבור עליו ולנצחו.¹⁵ לכן יש לעמוד על תכונותיו של הלוחם (בהתאם לזרוע ולחיל שבהם הוא משרת) ולאמנו בהתאם.¹⁶

נוסף על כך, הלוחמים הם מיעוט בין אנשי הצבא, והם מתנדבים, שכן האפשרות לא להיות "שם" פתוחה כיום גם מעשית וגם מבחינת הלגיטימציה שהחברה הישראלית נותנת לכך.¹⁷ שאר החיילים עושים מלאכה חשובה. אלה מהם שמפעילים מערכות התומכות בלחימה הם בגדר הורגים בלבד, שכן הם אינם מצויים בסיכון מיידי ומשמעותי לגופם ולנפשם. זאת מכיוון שהם מפעילים מערכות נשק שלא בשדה הקרב. אחרים, שאינם בגדר הורגים,¹⁸ נמצאים במרחב מבצעי המגע, אך לא מפעילים מערכות נשק,¹⁹ ולכן אינם מוגדרים "לוחמים", אך כי פעולתם היא חשובה ביותר, ובלעדיהם

את ההגדרה הזאת.⁹ הקביעה מיהו לוחם היא קודם כול עניין תפיסתי וערכי. העיסוק החוקי בהגדרה והמשמעויות החומריות הנובעות מכך הן משניות ונובעות מהעניין התפיסתי והערכי ולא להפך.

מהבחינה התפיסתית: במלחמות שצה"ל מתכונן אליהן ושלשמן הוא בונה את כוחו - כפי שקבע הרמטכ"ל וכפי שניתן לראות בתוכניות המבצעיות - מרכיב התמרון, האש וקרב המגע הוא דומיננטי. הלחימה של צה"ל כיום היא מול אויב הפועל בטכניקות של טרור ושל גרילה בתוך מרחבים בנויים ומאוכלסים בצפיפות. גם בעתיד יהיו שדות הקרבות העיקריים בתוך המרחבים העירוניים המורכבים.¹⁰ קרבות שיתחוללו בהם יהיו בטווחי השניות והדקות.¹¹ הלחימה הזאת מעלה מחדש ומדגישה את חשיבותו של הלוחם ה"מסורתי", בעיקר הרגלי,¹² אך גם את שאר החילות של המערך המתמרון ושל הסיוע הקרבי. אלה הם החילות שנושאים בעיקר הנטל במלחמה, והם אשר משלמים בדמם יותר מכל חיל אחר. צה"ל למד את הלקח הזה מחדש במלחמת לבנון השנייה בקיץ 2006 ובלחימה המתמשכת נגד הפלסטינים ברצועת עזה ובאיר"ש.

מבחינה ערכית נדגיש את ערכי צה"ל, ובראשם את הערכים דבקות במשימה וחתירה לניצחון. מהערכים האלה משתמע שמצפים מהחיילים שיקבלו על עצמם את הסכנה הנובעת מהשתתפותם במלחמה. מתוך רוח צה"ל: "החייל יפעל באומץ לב נוכח כל הסכנות והמכשולים שבפניו וידבק במשימתו בנחישות ובתבונה, עד כדי חירוף נפש".

יש לשמור וללמד את אתוס הלוחם¹³ בהקשרו המסורתי ולייחדו לחיילים הקרביים. מדובר באלה שהורגים ונהרגים במרחבי המגע ושנמצאים במערכי התמרון והסיוע הקרבי

המאפיינים של כל אחד מארבעת סוגי החיילים

המונח	פגיעה באויב באופן ישיר או באופן עקיף	סיכון חיים ישיר וגבוה	הימצאות במרחב מבצעי המגע (קו המגע) בקרב
לוחם	V	V	V
חייל קרבי		V	V
מפעיל אמל"ח התקפי	V		
חייל עורפי			